

Alkas.lt

Alkas.lt yra 100 nuošimčių visuomeniniais ir savanoriškais pagrindais sukurtas ir nuolat atnaujinamas internetinis dienraštis

alkas.lt Printed on 2024 11 12

Karalius Mindaugas kalbina Dainių Razauską (II)

January 20, 2021

Kategorijos: Istorija, Kultūra, Lietuvos kelias, Nuomonių ratas, Visi įrašai

Žymos: Dainius Razauskas, dievas, ietuviško sodžiaus kultūra, kaimas, krikščionybė, kultūra, Lietuva, Mindaugas Karalius, mirtis, Sąjūdis, šviesa, tauta, tiesa, tikėjimas

Mindaugas Karalius:

– Praėjusį kartą kalbėjomės (<https://alkas.lt/2020/09/14/karalius-mindaugas-kalbina-razauska-dainiu-i/>) apie santykį tarp tolydžio įsigalinčių slavų ir nykstančių baltų ir mėginome aiškintis to priežastis. Vis tebekyla klausimas, koks gi tos slavų galios šaltinis? Ir asmeninės „karmos“ samprata – kiek ji tinka visuomenei, tautai?

Dainius Razauskas:

– Karma nebūtinai asmeninė, ji lygiai gali būti kolektyvinė. Ją lemia tam tikros pastovios būsenos... Ir nebūtina kabintis prie indiško termino – jo esmę tiksliai nusako lietuviška patarlė *Ką pasėsi, tą ir pjausi*. Tik „sėja“ žmogus savo veiksmais ne tik išoriniame pasaulyje ir ne tik kitų sielose, bet ir savo. Tiesą sakant, tai ir yra tradicija, giluminė

tradicijos esmė: tam tikros pamatinės būsenos nėra išmokstamos mokyklose, jos tikrai perimamos „su motinos pienu“, gal net įsčiose. Ir pakloja pamatus būsimai savijautai bei atitinkamam elgesiui. O tos būsenos vėlgi randasi iš patirčių, iš patirčių ir reakcijų į jas, iš to, kokią tos patirtys skatina savijautą ir elgesį. Viename praėjusiame šimtmetyje Lietuva tiek patyrė, kad jokiais pakylėtais postringavimais neatsversi. Ir tai persiduoda su motinos pienu vaikams: tiek patirtas smurtas, pažeminimas, tiek reakcija į jį – įsišaknijusi baimė, susigūžimas.

Visų blogiausias jo padarinys, mano galva, – tai pasirengimas lengvai atsisakyti tiesos. Tiesos atsisakymas, atsisakymas netgi tiesos siekti, ieškoti. Tokia išankstinė nebyli nuostata. Tos išankstinės nebylios nuostatos dėl to ir stiprios, atsparios, kad nėra apmaštos, o tik nevalingai perimamos ir paskui vykdomos kaip nerašytas įstatymas. Tarsi pagrindinė užduotis būtų išsisukti ir išlikti, nesvarbu, kaip. Taikos sąlygomis tai reiškia pelnytis, tursti, auginti „riebalus“, laukiant būsimų negandų. Nesvarbu, kieno sąskaita, nes „tiesa nerūpi niekam“ – rūpi tik išlikti ir pelnytis, tik išsisukti ir prasisukti. Toks sukčiaus kodeksas. Tiesos savaime lyg ir nėra, tėra gudrybė, klasta ir įgytos galios. Taigi žemiau nulenka galvą ir sukis, kaip išmanai – savo naudai. Jeigu tos „savo naudos“ sąskaiton įtrauksi šeimą, gimines, kaimynus, bendruomenę, bendratikius, gal net visus tautiečius – puiku, bet ne daugiau. Vis tiek tai liks „savo nauda“, kad ir išplėstinė.

Gal visi, kurie kėlė galvas, jų neteko? Ir išliko tik tie, kurie žemiausiai nusilenkė? Ir susiklostė tokia lietuviška „praktinė išmintis“. Teorinė, žinoma, kitokia, bet ji skirta tik tribūnomis. Ji tik papuošalas, būdas labiau patikti sau kitiems, įsiteikti. Netgi tų tėvų, kuriems Lietuva balsiai labai rūpi, netgi jų vaikai dažniausiai išvažiuavę į Vakarus, savo gyvenimus kuria ten. Jiems jau rūpi kas kita, tėvynė – nebent šilti sentimentai, „šaknys“ ir proginis „pasididžiavimas“. Nes šeimoje visą laiką buvo kalbama viena, o širdyje jaučiama kita, lemiamomis akimirkomis elgiamasi kitaip, ir motina tiesiog su pienu perdavė kitokį sprendimą. Ir jį pakuždom vis palaiko, patvirtina: „Visų pirma susitvarkyk savo gyvenimą, žiūrėk, kaip tau geriau. Visa kita – antroje eilėje.“ Ir kai iškyla reikalas apsispręsti, žmogus jau net nebedvejoja – ima ir pasielgia taip, kaip su motinos pienu sugėrė.

Būtų galima kalbėti ir apie ankstesnius laikus, ankstesnių patirčių pėdsakus. Nors nereikia pamiršti ir teigiamų, pergalingų, kad ir 1918-ųjų metų mūsų Nepriklausomybės. Nors pareikalavo imtis kardo, bet ji atėjo su „Aušra“ iš kultūros, vadinasi – iš sutelkto sąmoningumo pastangų. Nes tik sutelktas sąmoningumas gali prasiskverbti pro tą neigiamos nesąmoningos tradicijos pluta, aptirpdyti tą kolektyvinės „karmos“ trombą širdyje. Ir Sąjūdis atėjo iš kultūros. Mes be kultūros išvis niekas. Lietuva be kultūros – oksimoronas, išvis nėra tokio dalyko kaip „Lietuva be kultūros“. Kaimo nebėra – ano, kuris sudarė tvirtą, patikimą tautos pamatą, dirvą jai savaime augti. Ir netgi anas kaimas, gyvavęs iki XX a. vidurio, nebuvo jokia „prigimtis“ ar „gamta“. Tai irgi buvo tam tikra kultūra. Labai stipri kultūra. To kaimo mokytojai ir jų mokiniai po karo tapo partizanais. Jie kaip tik iš tos kultūros atėję – iš kaimo, o toli gražu ne „kaimiečiai“. Tas kaimas net nebuvo „kaimas“, kaip mes dabar niekinamai pasakome. Gal net derėtų griežtai skirti sąvokas „sodžius“ ir „kaimas“ – tai buvo lietuviško sodžiaus kultūra. Ji turėjo praamžes šaknis ir viduje buvo labai stipri. Vis dėlto – buvo. Nežinau, ar daug jos pavyzdžių dabar berastume.

– Yra salelių. Šiomet keliavau dviračiu po Žemaitiją, su keliomis nakvynėmis, aplink Platelių ežerą, paskui po Žemaitijos gilumą, ir tikrai užtinki – yra tų bendruomenių. Per vieną kaimelį riedi – viskas užleista, per kitą – viskas žydi, išpuošta, nudažyta, sutvarkyta. Toliau riedi, už dešimt penkiolikos kilometrų – vėl kitokie vaizdai.

– Man atrodo, kad labiausiai vienija bendrai patirta sėkmė. Bendrai patirta laimė. Ji stipriai sutelkia ir veikia kaip šviesus pavyzdys, kaip žiburys. Kai „su motinos pienu“ perduodama laimės patirtis, sėkmės patirtis...

Gal nereikėtų bijoti ir žodžio „pergalė“, pergalės patirtis.

– **Taip, pergalės. Pergalė gerai skamba: per-galėti. Galvoju, juk vis dėlto turėjome tokių sėkmingų laikotarpių, tiek senojoje istorijoje, tiek santykinai visai neseniai... Juk ir pirmoji mūsų tautinė Respublika – koks didis laimėjimas!**

– Taip, tai tikras stebuklas. Tikra šviesos pergalė.

– **Stebuklas! Ir jeigu tai kartai būtų leista nugyventi ligi galo ir dar vieną kartą išugdyti, mes dabar gyventume visai kitaip. Bet juk „išplovė“ visus taip, kad nėra ką ir sakyti! Taip „išplovė“, kad net stebiuosi, kaip 1988-ųjų metų Sąjūdis dar radosi...**

– Taip, Sąjūdis – irgi iš „motinų pieno“. Pasirodo, mes pusšimtį metų sugebėjome kalbėti ir elgtis vienaip, o širdyse glūdėti visai kitaip ir tykoti. Gal čia ir slypi esmė: mes visą laiką vogčia gudraujame. Kai po svetima valdžia, prieš svetimuosius, tai gali veikti mūsų labai, o kai su savais, prieš savuosius – tai pragaištis. Nesu istorikas – primink man, kaip ten buvo 1940-aisiais su tuo sprendimu nesiginti nuo rusų bolševikų?

– **Buvo naktinis posėdis, vyriausybės drauge su prezidentu, ir jie tame posėdyje balsavo, ir iš visos tuometės valdžios tikrai trys balsavo už pasipriešinimą: vidaus reikalų ministras Musteikis, tada Valstybės saugumo vadas ir Smetona. O visi kiti ministrai – prieš. Tarp jų net krašto apsaugos ministras Raštikis! Įtikino, kad esą bus daug beprasmių aukų, todėl pasipriešinimo nereikia. Raštikis buvo mokėsis Rusijoje, jei ne sovietinėje, tai dar carinėje – iš kurgi tie karininkai pirmosios Nepriklausomybės kovų! Tarp jų ir rusų buvo...**

– Šiaip ar taip – vis tiek svarstymas, išskaičiavimas, gudravimas. O kartais elgtis paprastai ir teisingai yra naudingiau negu mėginti numatyti ateitį, kuri nenumatoma, negu mėginti ją pergudrauti. Išėjo, kad dar daugiau žmonių žuvo ir buvo išblaškyta, tik su ta išlyga, kad jiems jau teko būti aukomis, o ne didvyriais. Jeigu būtume gynęsi, tai net pralaimėjimas būtų kitoks – visai kitos dvasios. Nes tada žmogus žino: „Aš nepasidaviau. Aš bent nepasidaviau!“ Ir tauta žino. O dabar... Toks susmukimas, suglebimas lemiamą akimirką... Negalios savijauta. Tai irgi palieka pėdsaką, „karmą“.

– **Tas pat buvo padaryta Latvijai ir Estijai. Ta operacija buvo ilgai ruošiama. Tas pat kaip dabar Ukrainoje: ne taip, kad 2014 metais staiga – bumt! Buvo parengti planai, manau, kokių keturių penkių metų planas, paskui įgyvendintas Ukrainoje. Panašiai buvo ir anuomet Lietuvoje, Latvijoje, Estijoje. Parengimas reiškia, kad sprendžiamosiose pareigose atsiranda tavo žmonės. Krymą irgi išdavė: paskyrė naują Ukrainos laivyno vadą, o tas jau kitą dieną nuėjo ir pasidavė rusams, taip demoralizuodamas visą pasipriešinimą. Ir 40-aisiais mūsų viršūnėse buvo visokių. Bet pati tauta, dauguma tautos jau buvo išauklėta tautiškai ir labai stipriai.**

– Noriu atkreipti dėmesį į šitą „nesėkmės“ mechanizmą. Kai laiku nepasielgi teisingai, paskui juk vis tiek stengiesi kažkaip atsigrębti, bent savo paties akyse. Vis tiek darai tą patį, tik jau ne tiesiog iš širdies, ne iš tiesos jausmo, o iš apmaudo ir pykčio. Turiu galvoje pokario pasipriešinimą. Jis buvo labai pakylėtas, egzaltuotas, net šiek tiek narciziškas, mazochistiškas. Juk turėjo būti aišku, kad tai aklavietė, mirtis. Beje, irgi Maskvoje paplanuota, nes partizaninis judėjimas buvo gerokai paprovokuotas. Lietuvos jaunimas buvo pastatytas į tokią padėtį, kad daugeliui tiesiog nieko neliko, kaip tik eiti į mišką. Nebuvo palikta jokios kitos išeities: arba į rusų kariuomenę, ir žūsi galai žino kur, arba į stribus, ir prarasi sielą, arba į partizanus. Vienintelis pasirinkimas – bent mirti kilniai, už tėvynę. Stalino sumetimai suprantami: tai parankus būdas fiziškai išnaikinti. Šiaip taikius žmones viešai šaudyti lyg ir nepatogu, o įvartytus į kampą, pakėlusius ginklą – gali „teisėti“. Ir dar moralinis žlugdymas, apšaukiant „banditais“. Gerai bent,

kad pasipriešinimo vadai susigriebė ir padarė viską, kad jis iš tikrųjų nepavirstų palaidu banditizmu, – įvedė drausmę, teismus, pagrindyje netgi atkūrė Valstybę.

Galiausiai visi mes neišvengiamai mirsime, ir savo gyvenimu tegali pasirinkti, kaip: mirti pasidavus arba mirti nepasidavus. Jokio kito pasirinkimo tiesiog nėra. Ypač grėsmės akivaizdoje. Todėl žmogus, kuris pasirenka tiesą, dvasiškai laimi visada – net ir tuo atveju, kai pralaimi kūniškai. O kas pasirenka gudravimą, tas dvasiškai pralaimi net ir tuomet, kai jam pavyksta aplinkybes pergudrauti ir išlikti gyvam, nes jis taip ir lieka gunktelėjęs, pakumpęs, širdyje susmukęs. Turiu galvoje ne taktines gudrybes, o gudravimą su savimi, bandymus „užkalbėti“ savo širdį visokiais išskaičiavimais.

Dar vienas dalykas. Rusija visada taikosi į sielą, į sąmonę ir pasąmonę. Gal tai būdinga visiems agresoriams, nežinau. Bet rusų net fizinis smurtas turi tikslą palaužti ir sugniuždyti sielą. Iš esmės laisvės reikalas yra visai ne kūniškas, ne karinis ir ne ekonominis, o veikiau dvasinis ar net „maginis“. Laisvė kyla iš sielos, ne iš kūno, laisvė – tai tiesioginė gyvos sielos apraiška. Kaip tik tai, ko slapta pavydi ir nuožmiai nekenčia Rusija, bent jau nuo Ivano Žiauriojo, o gal net nuo Kijevo kunigaikščių laikų. Todėl su Rusija „draugiškai sugyventi“ labai paprasta: tereikia išsižadėti laisvės. Išsižadėti sielos. O jeigu ne, tai ir rūpintis pirmiausia reikia siela. Visuomenėje sielai atstovauja kultūra, visa kultūra ir ypač jos branduolys – dvasinė kultūra. O mes kaip kokie kvailėliai – vis apie BVP. Rusijos propaganda visada yra nusitaikiusi į mintis ir savijautas, jos tikslas visada vienas – įtikinti, kad mes „negalime“. Visomis įmanomomis prasmėmis. Akivaizdi anatinė apraiška – lytinių organų pjaustymai Rainiuose. Aš net sakyčiau, kad Lietuva Rusijai yra slapta „karminė“ rakštis, iš labai senų priešistorinių laikų. Kaip išsižadėta laikysena ir prarasta galimybė. Kaip amžinas išduotos sielos priekaištas. Lemiamas veiksnys čia ne ekonomika, ne teritorijos, netgi ne kariuomenės, o siela. Tai dvasinis karas. Ir vienintelė tikra Lietuvos galia jame – tai atsitiesusi lietuviška dvasia. Vidur visų „nepatogumų“, besąlygiškai ir be jokių „išskaičiavimų“. Ir vos tik lietuvių siela atsitiesia, pakelia galvą, „eteryje“ iškart pasigirsta kita banga, vaizdžiai tariant. Padvelkia kitas vėjas. Ir aplinkui daug kur jis susilaukia šalininkų, nes kelia žmonių širdis, iš pat šaknų, iš neužmatomų gelmių. Ir pačioje Rusijoje, kuri to slapčia ilgisi. Todėl Lietuva turi milžinišką dvasinį užtaisą šiose platumose, milžinišką „magine“ galią, tik mūsų vidinės kliūtys, vidiniai negalavimai neleidžia jai išsikleisti, vis užgniaužia, pakanda pumpurą vos prasprogusį. Kaip tik dėl tų vidinių negalavimų Lietuva per pastaruosius šešis šimtmečius ir susitraukė – ir pati užleido savo erdvę Rusijai, pati užsiaugino sau priešą. Nes pati išdavė savo sielą. Ir kaskart vis išduoda, vos pamėginusi atsigauti, atsitiesti. Galima net būtų tarti, kad Rusijos galybė – tai mūsų išduotos sielos tamsioji pusė. Ir svarbu čia ne „prarastos didybės“ sapnai, ne pasipūtusi tuštybė, o sékliniai sprendimai.

– Kartais taip suspaudžia širdį, kai pagalvoju, kad mes dar neverti savo valstybės. Ir dabar pažiūrėk, ką daro rusai Baltarusioje – sukiša savo protų plovikus į televizijas, viešųjų ryšių agentūras, spaudą...

– Taip, ir tai padaro poveikį. Sąmoningai mažumai tu smegenų neišplausi, bet nesunkiai praplausi masei – kaime, mažuose miesteliuose, fabrikuose. Ir paskui, atėjus lemiamam balsavimui, pasirodys, kad „dauguma palaiko Rusiją“. O mes ką? O mes tuo metu atjungiamo analoginę televiziją – neva ekonomiais bei „pažangos“ sumetimais. Ir visus Lietuvos pakraščius patys atiduodame svetimai propagandai!

Mindaugas Karalius | Alkas.lt nuotr.

– Turiu pažįstamų, kurie gyvena rytiniame Lietuvos pakraštyje, tai sako: tiek daug baltarusiškų programų, ir nė vienos lietuviškos.

– Taip, nes lietuviai patys save atjungė. Mes visada patys save „atjungiamo“! Mums, matai, „per brangu“, mes bijome „nuo pažangos atsilikti“! Arba atsiranda dar kokie nors smulkūs išskaičiavimai. Bet visada išskaičiavimas, neva gudravimas! O iš tikrųjų ar nebus čia vėl ta pati „Raštikio gudrybė“, ar tik ne tos pačios Rusijos slaptųjų tarnybų įkuždėta...

– Ir niekas apie tai net nekalba! Dar geriau – premjeras net nusprendė mūsų pačių pinigais primokėti, kad būtų matoma lenkų televizija. O lenkai irgi žaidžia savo žaidimą: pasinaudoja tuo, kad anksčiau per prievartą sulenkintų lietuvių vaikus vidurinėse mokyklose mes dabar patys mokytume lenkų kalba iš lenkiškų vadovėlių, ir dar spaudžia, nurodinėja, kad ir mokytojus esą reikia ruošti Lenkijoje.

– Tai šiuolaikinė tylioji hibridinė okupacija. Nes kai gyventojai ilgainiui suvokia save kaip svetimos valstybės piliečius, belieka vieną kartą balsuoti. Ir štai šimtą metų vykdoma klatinga rytų Lietuvos okupacija pagaliau pasiekta... Su mūsų nuolankiu pritarimu ir mūsų pačių rankomis. Tai visiškas ištižimas, visiškas pasidavimas vidury baltos dienos. Net nebesuprantu, ar mūsų valdžia dar klatingai apsimitinėja, ar jau tapo nuoširdžiai kvaila. Jei tai tikrai nebe klasta, o kvailumas, tai jis jau darosi moksliskai įdomus...

– Lietuvos aukšti pareigūnai beveik atvirai dirba Lenkijai.

– Mūsų charakteryje yra įsiveisusi tokia savybė – darbą svetimiams mes suvokiame kaip svetingumą, dorybę ir garbę. Bet iš tikrųjų po tuo slypi nebyli prielaida, nebyli savijauta: visa, ką mes čia darome, yra niekai, bala, pelkė, užkampis. Mes esame niekinga provincija. „Didybės“ ir „centrai“ gali keistis: komunistams tai buvo Maskva, polonistams – Varšuva, dabar „einantiems į Vakarus“ – Briuselis ar kuri kita Vakarų sostinė. Bet nebyli savijauta ir nuostata vis ta pati: Lietuva – provincija, užkampis. Norint „išeiti į žmones“, reikia eiti kur nors kitur, svetur. Tad jeigu

tik turi reikalų su užsieniu, tu – žmogus. Tave žmogumi laiko. Eini gatve, o tau staiga praeivis sako ne „Labą dieną“, o „Dzeń dobry!“ Visi taviškai: „Ooo! No to pan!“ Ponas gi! Visas XIX amžius toks. Jei ne keli keistuoliai, „gėdingai“ ryžęsi kalbėti lietuviškai – Kriaučiūnas, Kudirka, Basanavičius... Lemiamas klausimas – kas mūsų viduje, kokia neatpažinta minčių ir jausmų grandinė mus verčia taip jaustis ir elgtis. Tą minčių grandinę būtina atpažinti! Žūtbūt.

– O su koku entuziazmu lietuviai svetimas idėjas pasiryžę įgyvendinti! Stebėtina! Ir dabar, pavyzdžiui, versle: vadybos mokyklos visokios – amerikietiškos, angliškos, kokios tik nori. Stačiomis galvomis puola, pratimus atlieka, mokslus daro. Atrodo taip kvailai! O vis tiek – patys save įtikina ir daro. Neregėtas entuziazmas!

– Išvada ta pati: mes privalome atpažinti tas minčių grandines. Tuos sraigtelius, kuriais sukasi mūsų mintys ir jausmai. Kai tik žmogus suvokia, ką daro, savaime liaujasi. Tokių dalykų juk niekas savo noru nedarys! Bet žmonės daro nesuvokdami, nesuprasdami, įsivaizduodami visai ką kita. Jie įsivaizduoja, kad šitaip „į žmones išeis“, žmonėmis taps!

– Na, manau kad ir šiuo metu Lietuvoje yra suprantančių, matančių, kas darosi. Bet kažkaip jie neiškyla į viešumą, nepadaro reikiamos įtakos.

– Ryšio kanalų nepaprastai daug, taip daug, kaip niekada dar nebėra buvę. O tokios mintys, tokie atpažinimai kažkodėl nepraeina jokiais ryšio kanalais. Man atrodo, kad šioje vietoje atpažinimai yra lemiami, svarbesni už visa kita.

– Gali atpažinti, bet lieka beviltiškumo jausmas. Lyg ir atpažįsti, bet netrunki įsitikinti – o viešoji erdvė atkakliai tuo įtikinėja! – kad nieko negali padaryti...

– Taip, bet šitą mintį – kaip tave „įtikina, kad nieko negali padaryti“, – irgi galima atpažinti, susekti. Šitą savijautą, kai pasijunti „įtikintas, kad nieko negali padaryti“, irgi būtina atpažinti, įsistebėti į ją, įremti sąmonės prožektorių. Gali pasirodyti, kad tai tiesiog „argumentas“ pasiduoti. Bet kokį darbą darydamas, bet kokio reikalo ėmėsis – o suaugęs žmogus vis tiek per gyvenimą yra bent ką nors nuveikęs – anksčiau ar vėliau turi pastebėti, kad vieną dieną „viskas blogai“, o kitą dieną, žiūrėk, gal kažkas netikėto nutinka, ar tiesiog oras pasikeičia, ir pasirodo, kad jau „viskas gerai“. Paskui vėl „blogai“, o po kurio laiko – vėl „gerai“. Ir jeigu man šiandien atrodo, kad viskas beviltiška, tai nereiškia, kad rytoj nepasirodys kitaip. Visas tokias mintis verta atidžiai patyrinėti, pačias mintis.

Dėl to ateina į galvą dar vienas dalykas. Vėl bene indiškios kilmės, bet jis man jau seniai asmeniškai svarbus, jau seniai „mano“, todėl persakysiu savais žodžiais. Toks būtų esminis priesakas: „Elkis teisingai ir nesirūpink padariniais.“ Lietuviai vis puola skaičiuoti padarinius. Dar piršto nepajudino, o jau skaičiuoja padarinius, stengiasi užbėgti įvykiams už akių ir patys save pergudrauti. Vėl tie nepaliaujami gudravimai, išskaičiavimai. O čia nieko nesuskačiuosi. Toliau nuo tavęs visai niekas nepriklauso. Nuo tavęs priklauso vienintelis dalykas: kaip tu elgiesi pats, kaip tu pasielgi savo „siaurose“ aplinkybėse, savo „ankštame“ dabar. Vienintelis dalykas, kuris tavo valioje ir galioje, – teisingai pasielgti. Ir jeigu tu tai suprasi, tai suprasi, kad visai nesvarbu, ar „viskas beviltiška“, ar „nebeviltiška“. Tai tiesiog nesvarbu. Ne tavo reikalas. Tavo reikalas – teisingai pasielgti. Elkis teisingai ir niekuo daugiau nesirūpink. O mes nuolat darome atvirkščiai: vis rūpinamės padariniais, o elgiamės neteisingai. Labai lengvai išduodame tiesą ir be galo sunkiai rūpinamės visokiais įsivaizduojamais padariniais.

Tarsi pats indų Krišna mokytų: „Rašiki, liaukis rūpinęsis padariniais, liaukis gudravęs! Stok į kovą!“ Tai visai kitokia pamatinė nuostata ir raktas į visai kitokią savijautą. Visai kitokią kultūrą, pastatytą ant kitų pamatų ir nutaikytą į kitą tikslą – ne į naudą, o į tiesą. Man atrodo, jog kaip tik čia slypi lemtingas sprendimas, kurio Lietuva taip kruvinai išsisilgusi.

– Pas žydus panašiai yra. Talmudas sako: elkis pagal Dievo tau duotas taisykles. Ar ne todėl žydų tauta per visas baises negandas išliko, atsigavo ir dabar sėkmingai gausėja? Tikra tautos stiprybė būtų turėti tokį taisyklių rinkinį, savo „talmudą“, ar bent patį tą suvokimą. Aš vis galvoju, o jeigu peržiūrėjus mūsų tekstus... Žinoma, ir tai, kas užrašyta, nelengva surankioti, ir tai, kad mes ilgą laiką išvis nevartojome rašto, laiku jo neįsivedėm, kaip tie patys rusai, perėmę slavų bažnytinį raštą...

– Na, čia iškyla ir atitinkamų bažnyčių klausimas. Iš tikrųjų to rusų rašto – vadinamosios kirilikos be ortodoksų bažnyčios nėra. Kirilika atėjo su ortodoksų bažnyčia. Į Lietuvą raštą irgi atnešė bažnyčia, tik kita – katalikų, o kartu dar pridėjo ir kalbą, su kuria atėjo, – lenkų kalbą.

– Atsiprašau, Martynas Mažvydas ne lenkiškai rašė.

– Taip, Mažojoje Lietuvoje nutiko truputį kitaip.

– Protestantų, skirtingai nuo katalikų, santykis buvo kitoks. Pirmas žingsnis, kurį padarė Liuteris, – išvertė Bibliją į vokiečių kalbą. Tai buvo pirmoji Biblija ne lotynų, ne graikų ir ne hebrajų kalba. Ir tai tapo akstinu mokyti krikščionybės gimtąja kalba, o kartu ir atsakyti prievartinio krikšto.

– Pridurk – ir ne slavų.

Čia neišvengiamai iškyla dar vienas klausimas, daug gilesnis ir opesnis. Savo širdyje aš ir jam taikau tą patį priesaką: elkis teisingai ir nesirūpink padariniais. O man krikščionybė nėra tiesa. Dėl to, nepaisant visų jos organizacinių privalumų, o jų negali nepripažinti – iki krikščionybės gal išvis tokio reiškinio nėra buvę, kad šitokia organizacija, šitokia mašina imtų veikti! Būtų išties puiku, jeigu turėtume Lietuvos naudai veikiančią šitokią organizacinę mašiną. Vis dėlto religija, pati doktrina, pats mokymas, mano suvokimu, yra klaidingas. Dėl to mano širdis jam nepitaria.

Mes čia priėjome išties itin opų dalyką. Labai norėjosi jį aplenksti, bet išties vargu ar įmanoma. Nes gal kaip tik čia pati mūsų skausmo ir negalios sėkla. Bent jau vienas iš tų „sėklinių“ klausimų. Na, jeigu prisiminsime Karalių Gediminą ir jei tikėsime tuo, ką žinome iš istorinių šaltinių, tai jis visiems saviškiams ir visiems atvykėliams leido tikėti, kaip jie nori. Pasirodo, visiems galima būti lygiai piliečiais ir šitą klausimą palikti atvirą, laisvą – tikybos nepaversti privaloma, uždara. Šita tikėjimo laisvė yra esminė sąlyga. Ir dar XVI amžiuje Lietuva buvo pati laisviausia religiniu požiūriu šalis Europoje, nors jau nebe pagonybės atžvilgiu, o kitų abraominių religijų ir pačios krikščionybės įvairių bažnyčių bei mokymų. O paskui pradėjo gnaužti ir protestantus, ir stačiatikius, nekalbant apie visus kitus. Bet XVI amžiuje net iš Europos žmonės čia ieškojo prieglobsčio, nes čia galėjo būti savimi. Manau, tai esminė lietuviškos dvasios apraiška, be kurios – nė iš vietos. Nes jeigu esi nusitaikęs į tiesą, būtinai turi palikti ją atvirą, atvirą klausimams ir galimybėms, o jeigu ją užtari savo „vienintelio teisingo“ atsakymo dangčiu, tai belieka nauda ir išskaičiavimai.

– Visada galvojau, kada gi mes praradome savo galios šaknį, šaltinį. Žydai tikėjo ir tebetiki savo Dievą. O mes, kai tik atsisakėme savo Dievo, tai ir praradome gyvybės šaknį.

– Visiškai tau pritariu. Jeigu visas mintis reikėtų sutraukti į vieną formulę, ji maždaug tokia ir būtų: kas išsižadėjo savo Dievo, tas prarado savo gyvenimą. Tik vienas dalykas čia labai keistai skamba: „savo Dievas“, „mano Dievas“, „tavo Dievas“, „mūsų Dievas“, „jūsų Dievas“. Tarsi Dievas būtų kokia keičiama moneta. Gal tiksliau būtų taip pasakyti: kai mes atsisakėme savo minčių apie Dievą, savo širdies nuojautų ir įžvalgų...

– Savo tikėjimo Dievą...

– Savo mąstymo apie Dievą, kaip būties šaltinį ir pagrindą, savo mąstymo apie būtį, savo Didžiojo Klausimo. Ir priėmėme kitų gatavus atsakymus. Ir tuo nebyliai sutikome jiems paklusti. O kartu – ir juos mums įbrukusiems, primetusiems. O tai jau vergo santykis. Mes išdavėme savo širdį ir savo protą – savo laisvę. Mes nulenkėme galvą – atsisakėme patys kelti galvą į Dievą, aukštyn ir ėmėme dairytis į šalis, kaip tai daro kiti. Išsižadėjome tiesioginės Būties ir ėmėme mėgdžioti.

dr. Dainius Razauskas | Alkas.lt, J. Vaiškūno nuotr.

– Gerai, bet vis dėlto slavai (rusai, lenkai), germanai (švedai, danai)... Juk jie visi jau buvo atsisakę savo dievų ir priėmę tą atneštinį, primestinį Dievą. O iki šiol galingi ir stiprūs...

– Kai kurie istorikai taip ir sako: mes per vėlai atsisakėme, per vėlai priėmėme. Bet ne viskas taip gražu, kaip atrodo. Štai vokiečiai. Atseit sena krikščioniška tauta, Europos branduolys. O juk saksus, būsimočius vokiečius, frankų Romos imperijos imperatorius Karolis Didysis VIII–IX a. krikščionybės vardu žudyte išžudė. Pirmiausia nukariavo ir pavergė, bet to buvo negana – iškėlė jiems papildomą sąlygą: arba krikščionybė, arba mirtis. Nugalėtieji visuomet tampa vasalais, tai suprantama. Kad nugalėti jie tapo Karolio Didžiojo valdiniais, dėl to klausimo nebuvo. Bet imperatorius viešpatavo krikščionybės vardu, popiežiaus palaimintas, todėl iškėlė papildomą sąlygą: arba priimate krikščionybę ir liekate gyvi, arba – mirtis. Ir saksų diduomenė pasirinko mirtį – ne krikščionybę.

Ir dešimtys tūkstančių, iš esmės visa tuometinė laisva tauta buvo žudyte išžudyta, kapote iškapota. Galime tik numanyti, kokio tikėjimo jie buvo, kaip laikėsi savo širdies, kad ryžosi šitaip pasielgti. Skaičiau vieną knygą, kurioje visi nužudytieji dėl to, kad atsisakė priimti krikščionybę, pavadinti pagonių kankiniais. Jų veikiausiai nepalyginamai daugiau nei krikščių kankinių. Tik ta paniekianti „pagonio“ sąvoka čia visai netinka.

Lietuvoje šis klausimas tebėra toks pat aštrus kaip prieš šešis šimtus metų. Jis tebėra gyvas – gyvas kaip tik dėl to, kad tebegyva lietuviška dvasia. Kiekvienas Lietuvos atgimimas prasideda iš jos, iš senųjų šaknų. Niekas neneigia Lietuvai nusipelnusių kunigų (dažnas iš jų tiesiog negalėjo kitaip pasiekti išsilavinimo ir laisvės sąlygomis kunigu gal nebūtų tapęs). Vis dėlto „Aušra“ aušta iš kitur, iš kitos dvasios, kitos versmės. Ne iš Bažnyčios. Ir dar ilgą laiką tenka derėtis, įtikinėti... Sajūdis – kad ir kiek dabar jie girtųsi ta „Bažnyčios kronika“, ja iš tikrųjų tesirūpino keli, na, keliolika užsispyrėlių. O Sajūdis kilo iš tautinio (kaip dabar sakoma, „etninio“) judėjimo, į kurį buvo įsitraukę visi, tiek krikščionys, tiek nekrikščionys – kaip Gedimino laikais. Anuomet niekas dėl to nesiskaldė, nesivaidijo, vieni kitų neniekino ir vieni kitiems nekenkė. Iki pastarųjų laikų šis klausimas ir nebuvo iškilęs. O kai tik jis iškyla, iš karto skilimas, ir iš karto bedugnė. Ir visuomet jis iškyla iš tos pačios pusės. Ne kokie nors „neopagonys“ staiga ėmė ir uždraudė krikščionybę – taip visuomet anksčiau ar vėliau pasielgia krikščionys visų kitų atžvilgiu. O po kurio laiko – viena kuri krikščionių bažnyčia kitų krikščionių bažnyčių atžvilgiu. Vos tik pasijunta saugiai, kai neišvengiamų sąjungininkų jai nebereikia. „Dabar jau ramu, dabar pagaliau galime tuos klaidatikius užgniaužti!“ Ir iš karto aptemsta.

Priežastis – pačiose šaknyse. Mat krikščionybė nesiekia tiesos, o tik žiūri savo taisyklių. Tiesą ji pakeitė taisyklėmis, gatavomis „tiesomis“, dogmomis, o tiesos troškimą – tų savo gatavų „tiesų“ beatodairišku teigimu, kuris jiems atstoja tikėjimą. Todėl nebeliko nieko kita, tik begaliniai išskaičiavimai ir gudravimai savo taisyklių naudai, slopinant ir gniaužiant viską, kas jų neatitinka ir joms nepaklūsta. Nepakanta viskam, kad gyva.

Uždrausti mąstyti neįmanoma. Iš esmės tikėjimas – tai sielos būseną, palaikoma tam tikro mąstymo. Žmogus negali išvengti sprendimo, net jeigu nusprendžia pats atsisakyti savo teisės spręsti, savo galvos ir širdies. Neįmanoma žmogui uždrausti mąstyti ir spręsti, net kai jis nusprendžia pats sau tai uždrausti. Bet kažko tikėtis iš tokio žmogaus ir mėginti su juo susitarti – beviltiška. „Neik su velniu obuoliauti“, – primena lietuvių priežodis. Čia jį galėtume persakyti: „Nenorėk su krikščionimi susitarti!“ Nes lemiama akimirka būsi apgautas ir išduotas, ir dar apspjaudytas. Kiekvieną kartą tas pat, ir niekaip kitaip neišeina.

Vėl kitas klausimas – toji dalis tautiečių, kurie nuoširdžiai save sieja su krikščionybė. Negalima iš anksto atmesti didelės dalies žmonių, išvis atmesti žmogaus vien pagal išorinę iškabą. Bet reikia rasti labai tikslų ir teisingą santykį. Pats sau aš esu jį radęs. Pamėginsiu nusakyti per palyginimą: saulė yra viena visiems, saulė šviečia visiems vienodai, bet žmonės tą saulę mato kiekvienas savo kampu, kiekvienas pro savo tamsius akinius, vieni pro vienokius, vienokio tamsumo ir atspalvio, kiti pro kitokius. O kai užmiršti, kad žiūri į saulę pro akinius, ima atrodyti, kad matai ją tokią, kokia ji yra iš tikrųjų. Ima atrodyti, kad akiniai, pro kuriuos tau šviečia saulė, nuo jos neatskiriami, kad tarp akinių ir saulės nėra skirtumo. Vos ne kad patys akiniai tau dovanoja saulės šviesą ir šilumą. Savi įprasti akiniai pradeda atstoti saulę, darytis brangesni už saulę. Bet štai prieina kas nors ir sako: „Fui, kokie bjaurūs tavo akiniai!“ Ir nuoširdžiai pasipiktini: „Kaip tai bjaurūs! Jie gi man saulę rodo, šviesą teikia!“ Ir iš dalies esi teisus – jeigu tikrai tau rūpi saulė, jeigu tikrai tavo akys ir širdis siekia šviesos. Bet iš dalies ir neteisybūs – nes pačiai saulei priskirti savo tamsius akinius, pačiai šviesai primeti savo įsitikinimų tamsą. Užtektų tau savo akinius bent akimirkai nusiimti nuo akių, ir saulė bemat nuo jų atsiskirtų, o jie iš šalies pasirodytų esą visai ne šviesos šaltinis, o tik tamsūs, apmusiję, nučiupinėti stiklai. Užtenka kartą išvysti savo akinius iš šalies, kad suprastum, jog šviesos juose pačiuose nėra ir niekada nebuvo, jog saulės jie tau visai nerodė, o tik užstojo.

Taigi mano sprendimas labai paprastas: tuo mastu, kuriuo žmogaus širdis trokšta ir siekia šviesos, kol žmogus stengiasi nepaleisti iš akių saulės, vieno visų mūsų šviesos šaltinio, tol jis yra teisingas, kad ir per kokius akinius žiūrėtų. Viena prancūzų kilmės indų dvasininkė yra taikliai pasakiusi: „Gali negerbti jokio tikėjimo, bet privalai gerbti kiekvieną tikintįjį.“ Tai reiškia, kad reikia gerbti kiekvieną, kuris akimis ieško saulės, kuris širdimi stiebiasi į šviesą. Tačiau nėra nė mažiausio reikalo gerbti jo tamsius akinius. Priešingai: atsiliepiant į jo šviesos ilgesį, kaip tik derėtų kaip nors švelniai, bet aiškiai jam priminti, kad akiniai – ne saulė, kad be akinių ji spindi tik ryškiau. Jis gal užsimiršo ir nebeskiria jų, bet aš skiriu, todėl privalau atkreipti į tai jo dėmesį.

Trumpai drūtai: jeigu tikrai myli ir gerbi Dievą, bažnyčios nereikia. Ypač kai ji taip aptemusi, kad gyvos Dievo šviesos kone visai nebepraleidžia, tik godžiai savinasi. Taigi, kol krikščioniui Bažnyčia nėra svarbesnė už Dievą, su juo galima ir reikia eiti išvien. Bet kai tik svarbesnė pasidaro Bažnyčia, jis jau yra stabmeldys, su kuriuo nebėra apie ką kalbėti. Nors gyvenime ši riba labai slidi, ir pasiduoti naivioms iliuzijoms nederėtų. Jokių griežtų taisyklių čia nustatyti nepavyks, todėl būtina kaskart „žiūrėti širdimi“.

Šiaip ar taip, šis sprendimas man suteikė taiką. Su visais ir kiekvienu, kurio širdis šaukiasi šviesos, stiebiasi švieson, mano širdis taikoje. O su tais, kurie įsikibę kokių nors galutinių „tiesų“, vienokių ar kitokių, ir temato reikalą jas brukti visiems kitiems, – su jais nėra kalbos. Nuo tų jų „tiesų“ ir gudrybių savo širdį reikia apginkluoti aštriausiais proto ginklais, kaip nuo piktų voratinklių.

– O ką, jeigu lietuviams vis dėlto parašius tokį veikalą kaip Biblija ar Koranas, tik lietuvišką?

– Na, manau, kad tai būtų apsimestinis užmojis, dar vienas beviltiškas mėgdžiojimas. Vos pamėgini įsivaizduoti tokį darbą praktiškai – va, dabar sėdi ir rašai ne šiaip ką, o „Bibliją“! Na, išsikelsim sau tokį uždavinį, susiimsim, padarysim – ir kas toliau? Prirankiosim iš Donelaičio, Daukanto, Vydūno, Maironio – ir kas tada? O tada toji mūsų „Biblija“ atsidurs knygų lentynoje tarp kitų – beje, labai vidutinių knygų... Ir niekas jos neskaitys. Ir teisingai darys.

Reikia ugdyti gyvą sielą, proto gyvastį: skaityti viską, kas kabina, ir daug; mąstyti kasdien nuo ryto ligi vakaro ir naktimis; klausti visus atsakymus ir, radus naujus, vėl klausti, vis įsiklausant į savo širdį, kol klausimai suaugs į gyvą nebenuslopinamą, nebeužgniaužiamą sąmoningumą. Nes tai pats vertingiausias, pats brangiausias dalykas, kokį tik žmogus turi, vienintelis, kuriuo iš tikrųjų galima kliautis. Jeigu norite, gyva Dievo šviesa. Su ja – viskas įmanoma. Be jos – nieko.